

Зокрема, нашу увагу привернули рядки про те, що деякі твори подарував М. Коцю Олександр Семененко, і хоча авторка згадує про їхню співпрацю, вона не розгортає даних про цю цікаву людину і не конкретизує, про які саме твори йдеться. А Олександр Семененко до еміграції був тісно пов'язаний з Харковом, вів успішну кар'єру як адвокат і володів унікальною колекцією творів українських художників, основу якої складала графіка Т. Шевченка й І. Северина, живописні роботи С. Васильківського, про якого він сам писав у автобіографічному творі «Харків, Харків...»: «*Є такі речі — ніби воно й дрібниця й некоштовне, а ти все виймаєш його з шухляди, все дивишся і не хочеш одвести очей. Акварелею або пастелею наш гарячий степ не так легко віддати. Може, краще олійними фарбами. Сергій Васильківський умів показати гаряче сухе повітря, випалену сонцем землю. Фарби не яскраві. Далечинь не ясна*». Доля його колекції сьогодні невідома для науковців, тож авторка тримає кінець нитки, якою можна продовжувати пошуки.

Каталог містить багатий матеріал, однак авторка не розгортає його, а шкіцує, залишаючи простір для дослідників, яких зацікавить збірка. Це стосується й репродукування творів в літературних джерелах, виставок, на яких вони експонувались, пошуків імовірного датування праць без зафіксованого року створення, пов'язаності з певними періодами творчості відомих персоналій, більш уважного ставлення до сучасних українських художників. Однак для дослідників мистецтва, водночас, було б варто дати виміри творів, написи й наклейки зворотів. Також, враховуючи, що це мистецьке видання, потрібно було б зазначити принаймні автора живописного портрета мецената, яким відкривається книга, та вказати, чи він також належить до подарованої збірки. Зустрічаються помилки технічного характеру, як, наприклад, у році створення гіпсу М. Черешньовського «Богоматір з Ісусом» (замість 1984–1884, с. 230).

Без сумніву, книга — цінна знахідка не лише для вузьких спеціалістів — мистецтвознавців, істориків, а й для тих, хто лише розпочинає пізнавати рідне мистецтво, — студентів. Необхідною вона буде й для викладачів та вчителів, які викладають курси з історії культури і мистецтва України. Врешті, вона становитиме інтерес для всіх, хто цікавиться надбаннями світової культури. Враховуючи малий наклад видання, всього 150 примірників, каталог, імовірно, швидко буде реалізований між поціновувачами й стане бібліографічною рідкістю.

Наприкінці варто пригадати, що майже в той час, що і п. М. Коць, а саме 2007 р., дарчим актом передала Національному музеєві імені А. Шептицького у Львові власну цінну колекцію творів українських художників діаспори п. Галина Горюн-Левицька з Торонто. Серед персоналій збірки зустрічаємо, крім згаданих М. Неділка, Е. і Ю. Козаків, Л. Гуцалюка, В. Баляса, Я. Гніздовського, О. Грищенка, Б. Крюкова, О. Мазурика, В. Кричевського..., й інших живописців та графіків — М. Кмітя, Г. Мазепу, В. Хмелюка, М. Андрієнка-Нечитайла, Р. Бараника, М. Кричевського, І. Кураха, Б. Плаксія та чоловіка п. Галини, відомого митця М. Левицького. Рецензоване видання, як і каталог колекції Г. Горюн-Левицької (Даревич Д. Збірка Галини Горюн-Левицької. — К., 2006), сприятиме активнішому впровадженню в історію української культури розпорознених волею історії по світу імен і пам'яток.

Лідія ХОМ'ЯК,
кандидат мистецтвознавства,
доцент

**ОЛЕГ ЧУЙКО. КУЛЬТУРА МОНАСТИРІВ
ГАЛИЧИНИ XVI–XIX СТ.
(Івано-Франківськ: Видавець Віктор Дяків, 2012. — 163 с.: іл.)**

Пропоноване монографічне видання вийшло за рекомендацією Вченої ради Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Йому передувала дисертаційна праця на тему «Культура монастирів Галичини в контексті суспільно-історичних процесів XVI–XIX ст.» (2005).

Вишукана за дизайном книга містить цінну наукову інформацію культурологічного, історичного та мистецтвознавчого характеру. В ній вперше комплексно досліджено монастирські

осередки в Галичині минулих століть як цілісне історико-культурне явище, як духовні інституції, що відігравали важливу роль у формуванні релігійної ідеології, в розвитку образотворчого мистецтва, архітектури, освіти, писемності, активно впливали на українську громадськість, сприяючи її етноконсолідації.

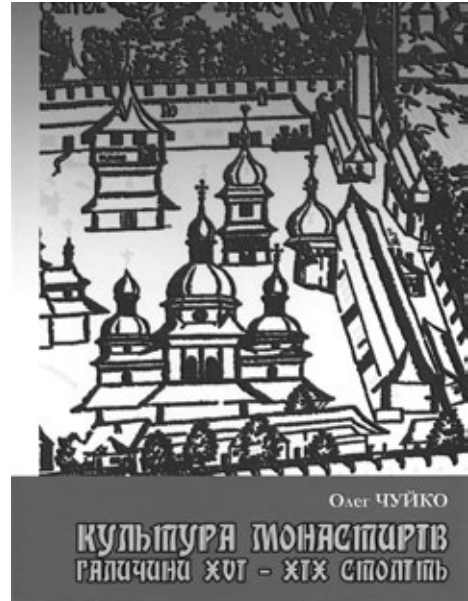
Актуальність цього видання автор вбачає у необхідності різновекторного вивчення колишнього досвіду функціонування монастирів краю в системі соціально-релігійних, художньо-естетичних та етнічних відносин у зв'язку з інтенсивним відродженням у наш час традицій монастирської культури, появою нових форм взаємодії церкви і суспільства, пошуками ефективних чинників духовного зміцнення нації. Чітко структурована монографія Олега Чуйка з її послідовним і логічним викладом складається, згідно з вимогами до наукової публікації, зі вступу, в якому сформульована мета дослідження, трьох розділів та блоку вмотивованих висновків. Ґрунтовний огляд опрацьованих джерел засвідчує повагу автора до внеску інших вчених у дослідження цієї теми.

У першому розділі під назвою «Історичні етапи та специфіка монастирського руху в Галичині XVI–XIX ст.» читачеві запропоновано місткі характеристики періодів складної еволюції галицьких монастирів, зумовленої особливостями церковно-ієрархічної організації, суспільного устрою, релігійних доктрин та культурно-освітніх рухів. Так, XVI – кінець XVII століття — це період збереження й адаптації в монастирському середовищі культурних традицій Візантії, Київської Русі й Галицько-Волинського князівства, дотримання засад ранньохристиянської духовності. Наступний етап, що припадає на XVII–XVIII ст., пов'язаний з реформою галицького чернецтва (1617), створенням конгрегації отців Василіан та впровадженням західних моделей суспільно-релігійної практики.

Особлива увага автора привернута до XIX ст., позначеного національно орієнтованою стратегією в діяльності греко-католицької церкви та відродженням галицько-київських художніх традицій у церковно-обрядовій сфері. Оцінюючи згаданий етап, О. Чуйко відзначає стабілізацію в цей час таких важливих для національної культури явищ монастирського життя в Галичині як поновлення Галицької митрополії, зростання авторитету церкви серед широких верств населення в умовах релігійних та національних утисків з боку Австрійської монархії, а згодом Польщі, зумисна архаїзація літургійно-обрядового дійства. Автор книги не оминув увагою й особистісний подвиг пастирського служіння митрополита Андрея Шептицького та його внесок у розвій українського мистецтва.

З огляду на поставлені в дослідженні завдання, автор насичує текстову частину першого розділу аналізом історичних подій, мистецьких творів, іменами видатних постатей. Вільно оперуючи фактологічним матеріалом, дослідник подає його на тлі широких історичних та культурних паралелей. Щоправда, аналіз діяльності монастирів певною мірою обтяжений тут описами суспільно-історичних процесів, що є, вочевидь, наслідком попередньої роботи над дисертаційною темою.

Текст другого розділу — «Формування культурно-естетичних основ національного стилю церковного будівництва та сакрального мистецтва в Галичині» побудований на основі мистецтвознавчого аналізу багатьох артефактів, що дозволило автору розкрити культурний внесок монастирів у царину освіти, книгодрукування, ікономалярства та монументального живопису, інтер'єрного облаштування храмів упродовж кількох століть. Олег Чуйко акцентується на таких аспектах, які залишилися поза увагою попередніх дослідників монастирської культури. Це, зокрема, активна поява в околицях окремих чернечих осідків іконографічно споріднених творів, сформованих під впливом Марійського культу або роль у мистецьких процесах світських і церковних ктиторів, які залучалися для підтримки монастирів не тільки

з теренів Галичини, але й волинських, литовсько-білоруських земель, Молдови та Балкан.

Заслугує схвалення намагання автора розкрити посередництво монастирів у становленні так званої «низової культури», простежити процес проникнення багатьох тем, мотивів, іконографічних схем, що культивувалися в монастирському середовищі, в народну творчість, в якій нерідко високопрофесійні зразки інтерпретувалися в душі народного примітиву, зазнавали фольклоризації.

Наслідком тривалої науково-пошукової роботи дослідника стало введення ним у науковий обіг багатьох невідомих або знаних лише в колах фахівців мистецьких памяток монастирського походження XVI–XIX ст. Із західноукраїнських теренів. Це, зокрема, архітектурно-художній комплекс Тисменицького монастиря Різдва Богородиці на Івано-Франківщині XVIII–XIX ст., іконостас Сокилецького монастиря на Тернопільщині, датований 1743 р., кілька ікон монастирського кола з фондів Івано-Франківського художнього музею, твори з приватних колекцій та діючих церков Івано-Франківської, Тернопільської та Львівської областей.

На сторінках пропонованої публікації порушено також проблему оптимального впровадження в старі культові споруди, з їх усталеним інтер'єрним облаштуванням, сучасних творів і предметів літургійного призначення.

У третьому розділі монографії «Культурно-мистецька та книговидавнича діяльність галицьких монастирів» поетапно проаналізовано продукцію монастирських друкарень. Предметом вивчення стали передусім художньо-стильові особливості графічного оздоблення тексту і палітурок, еволюція книжкової гравюри, співвідношення в ній традиційної іконографії й стилістики з елементами західноєвропейських запозичень. На жаль, доводиться констатувати, що книговидавнича діяльність монастирів у книзі О. Чуйка не засвідчена жодною ілюстрацією.

Окремі сторінки монографії присвячені такій важливій формі діяльності монастирів, як формування і підтримка бібліотек. У книзі оприлюднено важливий архівний документ — дарчу грамоту митрополита Андрея Шептицького (1901) про передачу особистої бібліотеки Станіславській капітулі, в тексті якої бібліотечна справа розглядається як один із шляхів зміцнення віри та повноцінного виконання священниками душпастирських обов'язків.

Опираючись на попередні висновки провідних вітчизняних науковців, володіючи знаннями багатьох артефактів, автор результативно простежує взаємозв'язок між ідеологічними настановами тієї чи іншої монастирської корпорації та підтримуваною нею відповідною мистецькою стилістикою. Так, у XVIII столітті в системі діяльності Василянського чину, зорієнтованого на зразки західної культури, склався, за словами О. Чуйка, «власний різновид барокової стилістики», представлений професійною і «фольклоризованою» течіями.

Чимало сторінок видання присвячено процесам відродження на межі XIX і XX ст. обрядових і художніх традицій візантійського і давньоруського походження, коли підтримувався модернізований стиль у культовому будівництві, монументальних розписах, вітражах та ікономалярстві. У цьому контексті розглянуто діяльність іконописної школи, заснованої 1927 р. при монастирі студитів у Львові та в Унівській Успенській лаврі, навчальну програму якої уклали відомі художники-монументалісти Михайло Осінчук і Василь Дядинок.

Визнаючи висновки автора про вагомий внесок монастирської культури у перебіг мистецьких процесів в Галичині, хотілося б почути його міркування стосовно зворотнього впливу культурно-мистецького життя краю на характер діяльності чернечих осередків.

У цілому монографічне видання Олега Чуйка як за структурою, так і за змістовим наповненням постає як ґрунтовне мистецтвознавче та культурологічне дослідження, виконане на належному фаховому рівні. При написанні монографії опрацьовано великий фонд наукової літератури, про що свідчать посилання в кінці кожного розділу та список використаної літератури (188 позицій). Книга містить кілька таблиць, якісні кольорові (в додатках) та чорно-білі (в тексті) ілюстрації (на жаль їх посторінкове розташування здебільшого не узгоджене зі змістом текстової частини). Науковій повноті виданню додають ретельно укладені іменний покажчик та список ілюстрацій.

Пропонована праця, попри висловлені зауваження, є науково вартісним внеском у популяризацію однієї з актуальних тем, пов'язаних з духовним життям Галичини. Видання буде корисним для культурологів, істориків, мистецтвознавців та духівництва, матиме й практичне застосування у викладацькій практиці, художній творчості та сакральному будівництві.

Віталій ДІДКОВСЬКИЙ,